

ТУВЕ ЯНСОН ОСЕМДЕСЕТИ РОЖДЕН ДЕН

Превод от шведски: Анелия Петрунова, 2012

chitanka.info

I

Когато пристигнахме и Юне видя големите частни автомобили пред бабиното стълбище, веднага каза, че е трябвало да се облечем официално.

— Мили, не говори глупости — отвърнах, — само спокойно. Баба не е такава. Хората идват с кадифени панталони и какво ли не, тя харесва бохеми.

— Именно — каза Юне, — аз не съм бохем, аз съм съвсем обикновен, нямам право на кадифени панталони на осемдесети рожден ден. И то на първата ни среща.

А аз:

— Ще го разопакуваме, преди да влезем, така е по-учтиво. Баба обича да отваря пакети само на Коледа.

Не беше толкова лесно с подаръка. Баба се обади и каза: „Миличка, нали ще вземеш и твоя младеж, за да го видя, но не купувайте ненужен и скъп подарък. Вече си имам почти всичко, а и подобър вкус от повечето си наследници. Пък и не искам да оставя прекалено разхвърляно след себе си, когато умра. Измислете нещо съвсем простичко, което да е израз на обич. И не се пробвайте с изкуство, защото няма да се справите“.

Обмисляхме най-различни подаръци. Баба се смята за върха на небрежната толерантност, но всъщност обременява роднините с уж непретенциозни желаня, които при цялата свобода на избора могат да се окажат доста трудни за изпълнение. Щеше да бъде толкова лесно например да й купим стилна купа от дебело стъкло, но не — подобен подарък би се приел като проява на еснафщина, не на обич. Естествено, разказвала съм на Юне много за баба и за нейните произведения и той е впечатлен. Имаме една от ранните й скици у дома — от Сан Джиминяно, където баба попаднала с първата си стипендия, тоест преди да стане известна с картините си на дървета. Тя често говореше за Сан Джиминяно. А аз винаги исках да я слушам как разказва колко е била щастлива точно в това малко италианско

градче с всичките му кули, как се е чувствала силна и освободена, когато се събуждала по изгрев, за да работи; някоя синьорина бутала количката си със зеленчуци през града, а баба отваряла прозореца, посочвала какво иска и се разбирали прекрасно, смеели се и било топло, и всичко било ужасно евтино, а после баба излизала със статива си... Юне също харесва тази история. А представете си какво се случи преди няколко дни: Юне отиде съвсем сам и намери изображение от Сан Джиминяно в един смесен магазин! И така се сдобихме с подаръка за баба. В магазина казали, че е литография от началото на деветнайсети век. Не ни се стори нещо особено, но все пак.

— Юне — казах аз, — влизаме. Дръж се съвсем естествено, на нея така ѝ харесва.

На вратата на ателието на баба стояха дълга редица честитящи, а няколко братовчедчета сновяха напред-назад и поемаха връхните дрехи. Постепенно ни пропуснаха в голямата, просторна стая, пищно украсена и подредена от бабината свита. Погледнах я, насочих се нататък и бързо стиснах ръката на Юне, за да го успокоя. Чуваше се тиха музика, не класическа, вероятно нещо внимателно подбрано, за да носи единствено тайния бабин почерк. Тръгнахме към нея. Беше се облякла с обичайната си съзнателно премерена небрежност, бялата ѝ коса бе подредена в леки, направени за случая къдрици, ограждащи будно и учтиво лице с много ясни и насмешливи очи.

— Това е Юне — казах аз. — Юне. Баба.

— Добре дошли — рече тя. — Така значи, това е Юне. Финландец, нали? — продължи баба, докато го оглеждаше с мек поглед. — Как ще оцелееш в стар, закостенял род, където се говори само шведски? А и как стоят нещата, женени ли сте, или не? Опечена ли е работата?

— Като че ли е опечена, но не препечена — отговори Юне смело, а баба се засмя и видях, че го харесва.

Рече:

— Е, къде сте скрили подаръка? — Дълго гледа изображението от Сан Джиминяно и отбеляза: — Май наистина сте си дали доста труд — след което на лицето ѝ проблесна усмивка и тя добави: — Рисувала съм същия мотив. Само че по-добре.

И с малък жест, нещо като знак както за отпращане, така и за тайно разбирателство, продължи нататък.

В голямата стая вниманието привличаше бабината работна маса, покрита с броката от Барселона и щедро отрупана с какво ли не — от маслини до сметанова торта, наоколо тичаха по-млади роднини с вази, които още от сутринта бяха напълнили с вода, хората стояха на групи и оживено бърбореха, и всеки получи по чаша шампанско. А баба се рееше над всички, като в картина на Шагал, сякаш неангажирано благославяща, идваше и си отиваше и пускаше тук-там кратки коментари. Но със сигурност забелязах, че внимава да не запознава гостите. Ни най-малък намек за изневеряваща памет — представяйте се сами, скъпи приятели. Ще мога ли някога да стана освободена като баба!

През ателието непрекъснато тичаха крещящи деца, но ни най-малко не изглеждаше да дразнят баба, тя чисто и просто оставяше майките да се справят със сътвореното от тях. Юне и аз седнахме на една маса с много хора и малко късно забелязахме, че сме се объркали. Масата беше за онези, които баба нарича интелектуалци и които общуват изключително помежду си. С какво се занимаваха, не знаех. Отчаяно се опитвах да намеря нещо за казване и накрая, след дълго мълчание, се обърнах към един господин с козя брадичка и рекох, че вечерното осветление в ателието е необикновено красиво. За мое облекчение той заговори за значението на светлината и продължи с идеята за възприятието, но ми отне доста време да разбере, че е критик. За щастие, не даваше вид да очаква насреща си нещо повече от слушателка, аз кимах замислено и казвах „Да, разбира се!“ и „Ама колко вярно!“ и понякога поглеждах към Юне, който седеше срещу мен с унило изражение. Беше се озовал до някакъв от онези гении, които само мълчат и изобщо не помагат. Но как се гордеех, че моят Юне е влязъл в род с артистична закваска, чиито членове наистина могат да устроят внушително празненство.

Постепенно той се измъкна, заобиколи масата и изсъска в ухото ми:

— Няма ли да си ходим?

— Да — отвърнах, — след малко.

Точно тогава влязоха те — трима господа с неопределим външен вид. Изглеждаха някак немарливи — не, като че на петна, изтрити. Но със сигурност не бяха бохеми. Вярно, бяха дългокоси, но по-скоро на средна възраст. Направиха голям цирк при влизането си, поклониха се

дълбоко на баба и целунаха ръката ѝ. Тя ги придружи до празната маса в дъното, до прозореца, и им връчи по чаша шампанско. Съвсем скоро един от тях изпусна своята на пода и изглеждаше много развълнуван, а баба само се подсмихна, въпреки че знаех колко държи точно на тези чаши, сватбени, струва ми се. Поднесоха още кафе и още сладкиш, но на новите господа продължиха да поднасят шампанско. Не и на останалите. Видях, че Юне тръгна да обикаля покрай стените и да изучава всичко окачено по тях, чак докато умело стигна до масата на новите господа. Не разбираше, че това е масата на провалилите се, милият Юне. Но сега изглеждаше, че се чувства добре, най-накрая.

Един от господата отиде до масата с уискито и взе цялата бутилка, а докато се връщаше, направи дълбок реверанс към баба, може би леката ѝ усмивка изглеждаше малко изморена.

Моят критик се беше отместил леко настрани и нещо се горещеше, явно все още ставаше въпрос за идеята за възприятието. Изправих се и отидох незабелязано при Юне, защото ме потискаше да слушам неща, от които не разбирах съвсем или за които не ме беше грижа. Един от господата — със сиви увиснали мустаци — вдигна чаша и каза:

— Такива ги пише тоя за теб, Юксу, дявол да го вземе.

— Да — каза Юксу. — И само седем сантиметра.

— Да не би да ги измери?

— Да, взех сантиметъра и измерих. Точно седем сантиметра, колкото грахова супа в найлонова опаковка. Така знаеш какво си получил. И без снимка. Но тези новаци сигурно са имали снимка.

Третият господин вметна:

— Сигурно е толкова стар, че се преструва заради младите.

— Да, дявол да го вземе.

— Обаче човек не бива да иска всичко на този свят — каза този с мустаците.

— Не.

Продължиха беседата си спокойно и замислено. Звучеше, сякаш са свикнали да разговарят помежду си, но вече не си правят труда да обсъждат. Констатираха. Нищо не споменаваха например за възприятия и подобни; ставаше въпрос предимно за повишени наеми, несправедливо отсъждане в едно или друго състезание, макар че човек не можело да очаква... Но когато баба се приближи по време на

шармантната си обиколка, те се оживиха и започнаха да кавалерстват. Юне не обели и дума, но видях, че е удивен. Никой от тях не ни обърна особено внимание, но все пак се погрижиха чашите ни да бъдат пълни и любезно се отместиха, за да ми направят място малко по-близо до масата. Маниерът им на говорене действаше успокоително; седяхме като на защитен остров и никой от тях не питаше с какво се занимаваме, оставиха ни да бъдем анонимни. Празненството наоколо напредваше и в стаята беше доста притъмняло. Децата бяха изчезнали. Изведнъж някой запали лампата на тавана и в същото време внесоха пирогите. Този, който се казваше Юксу, се изправи, ние всички се изправихме и не знам как стана, но излязохме в антрето в стройна група и след нечувани реверанси и искрена любезност към баба слязохме с асансьора. Преди което тя успя да ми прошепне: „Не ги кани. Трима са, а вие не можете да си го позволите“. Макар че сигурно беше видяла как Юксу скри бутилката ѝ с уиски под палтото си.

II

Беше студено, когато излязохме на улицата. И много тихо. Никакви коли, никакви хора. И онази причудлива полусветлина, която пролетната нощ носи със себе си. След доста дълго мълчание се представихме един на друг. Те се казваха Кеке и Юксу, а мъжът с мустаците — Вилхелм.

— Ще тръгваме ли? — каза той. — Хайде към центъра. Но не на обичайното място.

— Не — каза Кеке. — Не там. Вече не са любезни. Да идем и да седнем някъде, а после ще видим. — После се обърна към мен, и то много любезно: — Откога живеете заедно?

— От два месеца — отвърнах, — почти два и половина.

— И добре ли върви?

— Да, страшно добре.

Вилхелм рече:

— Хайде на нашето място. Там има вестници.

То се намираще пред Халите долу на пристанището, взехме си по един вестник за сядане от кашона с отпадъци и седнахме в редица на кея. Площадът беше съвсем празен.

— Да пийнем по едно малко — каза Юксу на Юне. — Но нямаме чаши, съпругата ти ще извинява. Не говориш много? Добре ли си?

— Страшно добре — отговори Юне.

Имах чувство, че трябваше да му позволя да остане с тях сам, без мен. Обърнах се към Вилхелм и учтиво отбелязах:

— Тук е много приятно. Приятно е, когато хората не приемат нещата толкова насериозно.

— Много си млада — каза Вилхелм. — Но баба ти си я бива.

Отпихме заедно и Юне веднага заговори разпалено:

— Чух ви за какво си говорихте: че човек не бива да очаква всичко от живота. Но на мен все пак ми се струва, че трябва да може да очаква; искам да кажа, да очаква нещо невероятно, от себе си и от другите... Трябва да се целиш нависоко, защото бездруго винаги

уцелваш по-ниско, ако разбирате какво искам да кажа, като в стрелбата с лък...

— Разбира се, то се знае — рече Кеке утешително. — Имаш пълно право. Виж, влизат в пристанището. Обичам лодките.

Отпихме отново и загледахме рибарските лодки, които бавно се приближаваха към кея. Зададоха се двама пияници.

— Здравсти, Кеке — каза единият. — Извинявай, виждам, че имате гости. Имаш ли цигари?

Дадоха им по една и двамата продължиха по пътя си.

На фона на пролетното небе катедралата се извисяваше като бял сън над празния площад. Хелзинки беше неописуемо красив, никога по-рано не бях виждала колко е красив градът.

— Църквата „Свети Николай“ — каза Юксу. — Всичко искат да преправят. „Катедрала“, идиотщина, нищо не ми говори.

Той пусна празната бутилка във водата и спомена между другото, че вече дори поезия не пишели като хората.

Сега нощта беше толкова тъмна, колкото се случва да бъде през май, но без нужда от улични лампи.

— Каж ми нещо — попитах, — какво ще рече възприятие?

— Наблюдение — отговори Вилхелм. — Да видиш и в ума ти внезапно да се зароди някаква овехтяла идея. Или по-добре нова.

— Да — каза Кеке. — Нова.

Беше ми студено и изведнъж се ядосах и казах, че осемдесетите рождени дни са всъщност доста нелепи.

— Милинка — рече Вилхелм, — празненството си беше съвсем уместно и красиво по свой начин, но свърши. Сега просто седим тук и се опитваме да разсъждаваме.

— За какво? — каза Юксу.

— За нас. За всичко.

— За какво според теб си мисли баба?

— Никой не знае.

Вилхелм продължи:

— Например тази история за петдесетте на седмица. Та те трябва да си потрошат краката от тичане. Не успяват да свършат повече от младите, горките нещастници.

— Кои? — попитах аз.

— Критиците. Петдесет изложби на седмица.

— И вече никой не пита — каза Кеке. — Готови са. Изслушали са си критиката. — И додаде: — Взе да ми става студено на задника. Ще тръгваме ли?

Когато продължихме покрай брега, той дружелюбно попита какво искам от живота.

Аз се поколебах и отговорих:

— Любов. И може би да се чувствам сигурна?

— Да — каза той, — правилно. Някак си, поне за теб.

— И да пътувам — добавих. — Имам голямо желание да мога да пътувам.

Кеке помълча известно време, а после рече:

— Желание. Както виждаш, живял съм доста дълго, тоест работил съм доста дълго, едно и също е. И знаеш ли какво? В целия този цирк единственото, което наистина е важно, е да имаш желание. То идва и си отива. Отначало го получаваш даром и не разбираш, само го пилееш. После се превръща в нещо, което да съхраняваш.

Беше ужасно студено, той вървеше прекалено бавно, а аз мръзнях.

Сетне Кеке каза:

— Човек вече не вижда цялостната картина. Мисля, че цигарите свършиха.

— Нищо подобно — отговори Юксу. — *Филип Морис*, баба ми ги е пъхнала в джоба. Разбира ги тя тези неща.

Кеке отиде при другите, запалиха цигарите си и продължиха все така бавно.

Юне и аз вървахме след тях; аз му прошепнах:

— Омръзна ли ти? Дали да не се прибираме?

— Тихо — каза той. — Искам да чуя какво казват.

— Глината му — разправяше Вилхелм. — Отиде при аматьор. Един негодник, който все се самоизтъкваше, никаквец един. Не бяха минали и два дни от смъртта му, и негодникът довтаса и купи глината от вдовицата за жълти стотинки. А той беше възрастен, представи си каква глина.

— Юне, чакай малко — казах аз, — влезе ми пясък в обувките.

Но той продължи и отиде при тях.

Когато се върна, разказа набързо, че глината все повече и повече оживявала, една и съща се ползвала за всяка скулптура и трябвало

винаги да се поддържа влажна, а новата глина изобщо не била същата, не била жива...

Попитах кой от тях всъщност е скулптор, но той не знаеше.

— Говореха само за възприемането на образа — каза той, — не знам. — Беше много въодушевен и попита дали нямаме нещо вкъщи, нещо, с което да почерпим, не било толкова късно... — Друг такъв случай — каза — няма да има, важно е за мен.

Знаех, че нямаме кой знае какво за черпене, а и Юне знаеше, и то много добре. Малко аншоа и хляб, масло и кашкавал, но само една бутилка червено вино.

— Става — каза Юне, — ако ние се преструваме, че пием, те сигурно ще поостанат, сигурно ще стигне, не мислиш ли? А и е точно зад ъгъла.

— Давай — казах аз, а той се засмя.

В Брунспаркен беше много красиво, всичко растеше и разцъфваше. Изведнъж вече не бях изморена, а само знаех, че сега Юне е доволен.

Всички спряхме пред една голяма дива череша, цялата в цвят, която светеше тебеширенобяла в пролетната нощ. Докато наблюдавах дървото, ми хрумна, че не съм обичала Юне така, както бих могла да обичам — пълно.

Кеке ме погледна и рече:

— Това е просто дар, не означава нищо.

Не го разбрах. Продължихме.

Той каза:

— Баба ти всъщност не рисуваше друго освен дървета, и то дървета в един и същи парк. Накрая опозна дървото, идеята за дърво. Тя е много силна. Така и не загуби желанието си.

Естествено, аз изпитвах силно уважение към онези, които търсеха изгубеното си желание и нищо друго не ги интересуваше, но в същото време се притеснявах дали кафето ще стигне и дали вкъщи не е мръсно. Замислих се какво сме окачили на стените — може би картините ни бяха ужасни, изображения, които само сме харесвали, без да разбираме. Кеке дойде и попита не ми ли е студено.

— Не — казах, — още малко по тази улица и сме там.

— Баба ти — каза Кеке, — тя някога говорила ли е за работата си?

— Не, не е.

— Това е добре — каза Кеке, — добре е. През 60-те я обругаха, но тя въпреки всичко запази стила си. Знаеш ли, милинка... впрочем как се казваш?

— Май — казах аз.

— Отива ти. Знаеш ли, че точно тогава цареше неформалното изкуство, навсякъде, всички трябваше да правят едно и също. — Той ме погледна и видя, че не знам, затова обясни: — „Неформално“ ще рече горе-долу да рисуваш неразбираемо, само цветове. Стана така, че стари, много добри художници се скриха в ателиетата си и се опитаха да подражават на младите. Бяха уплашени и не искаха да изостанат. На някои им се получи, донякъде, а други се изгубиха и така и не намериха повече пътя. Но баба ти запази стила си и той остана, след като всичко отмина. Тя беше смела, или може би упорита.

Обадих се, много предпазливо:

— Може би не й се е удавало да работи по друг начин, освен по своя собствен?

— Отлично — каза Кеке. — Просто така е трябвало. Даваш ми утеха.

Бяхме стигнали до входа и казах:

— Сега трябва да пазите пълна тишина, защото имаме досадни съседни. Юне, отиди да извадиш нещата от хладилника, сецаш се.

Влязохме у дома, Юне сложи масата — червено вино и чаши, гостите ни седнаха и продължиха разговора си. Не запалихме лампите, нощната светлина беше достатъчна.

Малко по-късно Юне спомена, че има нещо, което може би биха могли да погледнат и аз разбрах, че иска да им покаже макета си на кораб. Занимава се с него от няколко години, и най-малкият детайл е изработен на ръка. Те влязоха в килера и Юне запали лампата на тавана. Чух тих разговор, но ги оставих насаме и сложих кафето.

След малко Юне дойде в кухненския бокс.

— Казаха, че у мен виждат желанието — прошепна. — Че имам идея... — Беше много развълнуван, продължи: — Но не тяхната, онази, която те търсят.

— Чудесно! — отвърнах. — Ти вземи кафето, а аз ще донеса останалото.

Когато влязох при тях, Вилхелм говореше за нацъфтялата дива череша, която видяхме по пътя към вкъщи. Каза:

— Какво да се прави с подобно нещо?

— Да се остави да цъфти — отговори Кеке. — Я, иде нашата красива домакиня! Не съм ли прав, че трябва да я оставим да цъфти и само да ѝ се възхищаваме? Това е един начин да живееш. Да се опиташ да я пресъздадеш — друг. Ето цялата история.

Когато се разделихме, Юне мълча чак докато си легнахме. Тогава каза:

— Моето желание може да не е кой знае какво, но си е мое.

— Така е — отвърнах.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.